

Kitap Tanıtımı

Book Review

Geliş Tarihi: 25 Aralık 2021

Kabul Tarihi: 26 Ocak 2022

Yayın Tarihi: 30 Ocak 2022

İslâm hukukunda Kadın, Aile ve Toplumsal Cinsiyet. Judith E. Tucker, (ev. Zeynep Esra Koca). İstanbul: Açılım Kitap, Nisan 2015. ISBN 978-9944-105-82-8

Tarih boyunca kadınların toplumsal, siyasal ve bunların da ötesinde varoluşsal noktada kendilerini konumlandırma çabaları devam etmiştir. Günümüzde de kadın, aile ve toplumsal cinsiyet meseleleri üzerinde oldukça ciddi çalışmalar sürdürölmektedir. Judith E. Tucker'ın 2011 yılında Cambridge Üniversitesi Yayınları tarafından *Women, Family, and Gender in Islamic Law* ismiyle basılan eseri bu konu hakkında yazılan diğer eserlere ilaveten konuyu çok katmanlı bir tarihi bakış açısıyla değerlendirmesi ve pratikteki uygulamalara ağırlık vermesi açısından diğer eserlerden ayrılmaktadır. Türkçeye Zeynep Esra Koca tarafından tercüme edilip Nazife şişman'ın okuyucunun zihnini esere başarılı bir şekilde hazırlayan takdim yazısıyla birlikte *İslâm hukukunda Kadın, Aile ve Toplumsal Cinsiyet* kitabı Açılım Kitap tarafından 2015 yılında basılmıştır.

Tarih alanında Georgetown Üniversitesi'nde Profesör olan Judith E. Tucker uzun yıllar boyunca Osmanlı, Arap Dünyası, Ortadoğu ve Afrika ağırlıklı olmak kaydıyla kadın tarihi, toplumsal cinsiyet ve İslâm hukuku alanlarında çalışmalarını sürdürmektedir. Bu eser yazarın son kitabı olması hasebiyle uzun yıllar yaptığı çalışmalarının, yayımladığı kitapların, fikirsel sancılarının ve bu hususlar üzerinde ulaştığı kanaatlerin sonucu niteliğindedir. Tucker her konunun başında cevabını aradığı soruları okuyucuyla paylaşarak aslında okuyucuya konuya dair bakış açısının, ön kabullerinin ve bunların yanı sıra söz konusu konuyu hangi düzlemde ele alacağının işaretlerini vermektedir. Bu noktada alışık olmadığımız soru-cevap metodu ile yazar, eserinde araştırmacılara güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Bu sorular okuyucuyu kitabın giriş bölümünden sonuç bölümüne kadar takip etmektedir. Söz gelimi yazar, eserin hedef kitlesini ve amacını giriş bölümünde çalışmasının temelini de oluşturduğunu söylediği şu soru ile ifade etmiştir:

“Merhametli ve Adil Tanrı’nın iradesini gerçekleştirmeye çalışan yasal bir sistem nasıl oluyor da böylesi azgın bir kadın düşmanlığına ve hudutsuz ataerkil imtiyaza müsaade ediyor; hatta kolaylık sağlıyor? Bu durumda birçok müslüman kadın ve onların müttefiki olan erkekler neden İslamî ilkelerin bu dünyada ve ahirette iyilik ve adaletin kaynağı olduğuna; İslamî uygulamaların –muhtemelen bir kısmının gözden geçirme ve revizyon gereksinimi olsa da– kadın hakları, ayrıcalıkları ve adaleti için en iyi garantisi olduğuna sıkı sıkıya inanıyor?”.

Anlaşılaacağı üzere Tucker’in hedef kitlesi öncelikli olarak Müslüman kadınlar olmakla birlikte aslında tüm Müslümanlar ve bu konu üzerinde çalışma yapan araştırmacılarıdır. Tucker’in amacı ise genel manada İslâm hukukunda kadının nasıl konumlandırıldığını incelemektir.

Bu taraflı soru esasında bizlere yazarın konuya olan objektifini ve temel eleştirisini vermektedir. Fakat yine de Tucker’ın, İslâm hukuku, kadın ve toplumsal cinsiyet konularını çok katmanlı bir tarih araştırması olarak ele alması ve her konuyu İslâm hukukundaki yeri, 20. yy. öncesi uygulamaları, reform sonrası uygulamaları ve güncel gelişmeler ışığı altında değerlendirmesi sebebiyle kritik bir önem arz etmektedir. Yazar çalışmasının hedefinin yalnızca şeriatın kadın ve toplumsal cinsiyet konusunda ne “söylediği” ile sınırlı kalmayacağını aynı zamanda şeriatın; müslümanlar, fakihler ve sıradan insanlar tarafından nasıl anlaşıldığını ve yaşandığını, kaidelerinin nasıl uygulandığını yahut uygulanmadığının incelenmesi olduğunu ifade etmiştir. Tüm bunlar sebebiyle Tucker’in çalışması bu alandaki çalışmalar içerisinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir.

Eserin özelliklerine ek olarak ifade edilmelidir ki Tucker bir tarihçi olarak kitabına “Müslüman nüfusun ağırlıkta olduğu bölgeler” ve “Fıkıh ekollerinin ağırlıkla tâbi olduğu yerler” şeklinde iki dünya haritasıyla başlamaktadır. Ne var ki ikinci haritada Türkiye’de ağırlıkta olan fıkıh ekolünü Hanefî ve Şîî olarak göstermesi bir hayli dikkat çekmektedir. Nitekim Türkiye’de bölgesel olarak Hanefî ve Şafiî mezhebi ağırlıktadır. Buna karşın Şîî mezhebi neredeyse hiç yoktur. Bu yanlışlık haritanın geri kalanı noktasında referans alınmasını güçlendirmektedir.

Kitap, giriş ve sonuç bölümleri haricinde dört bölümden oluşmaktadır. Yazarın ifadesiyle her bir bölüm temsiliyet, ayrımcılık, eril bakış açısıyla norm oluşturma ve hukukun yaygın biçimde cinsiyetleştirilmesi meselelerine, kadın ve toplumsal cinsiyet konularına tematik yaklaşarak işlenmektedir. Kitabın ilk bölümünü “Zevce Olarak Kadın ve Zevç Olarak Erkek: Evlilik Mutabakatının Oluşumu”, ikinci bölümünü “Boşanmada Hakların Tayini”, üçüncü bölümünü “Hukukî Özneler Olarak Kadın ve Erkek: Ev İdaresi ve Şahitlik” dördüncü bölümünü ise “Toplumsal Cinsiyet Mekânında Kadın ve Erkek: Teslimiyet” oluşturmaktadır. Yazar tarafından her bir bölüm katmanlı bir tarih anlayışı zemininde, pratikteki yansımalarına da yer verilerek incelenmektedir.

Kitabın “Giriş” kısmında yazar bizlere düşünce dünyasını, konulara karşı takındığı tavrı ve temel iddialarını İslâm hukuku ile Modern hukuku karşılaştırarak aktarmaktadır. Bu bölümde yazarın İslâm hukukunun canlılığını ve hatta esnekliğini, şeriatın neredeyse tüm bir tarih boyunca sabit bir anayasaya dönüşmemesine dayandırması oldukça problemlili bir kanaattir. Zira İslâm hukukunun sabiteleri Hz. Peygamber döneminde atılmış ve bir anayasa niteliğinde dört halife dönemini de kapsamak kaydıyla uzun yıllar uygulanmış olması icmâ ile sabit bir kanaattir. İslâm hukukunun canlılığı ve esnekliği, bizâtihi yapısından kaynaklanan özelliklerindedir. Bu bağlamda yazarın ifade ettiği gibi sınırsız bir şeriat yoktur.

Giriş bölümünün bir diğer önemli iddiası yakın zamana kadar temel hukuk sözleşmelerinin tamamının erkekler tarafından yazılmış olması ve hukuk söylemlerinde kadının sesinin eksikliğinin vurgulanmasıdır. Vâkıa her ne kadar tespiti uygun düşse de sonuçları noktasında yazara katılmadığımı belirtmek isterim. Nitekim yazar feminist bir bakış açısıyla İslâm hukukunda kadının ikincil bir öneme haiz olduğunu ve ataerkil önceliklerin tutsağı konumunda olduğunu iddia etmektedir. Kanaatimce bu çıkarım tekâmül felsefesinin kuşatıcı bir şekilde çalışılmadığından kaynaklanmaktadır. Son olarak giriş bölümünde yazar İslâm hukukunun 9 ve 10. yüzyılda ki oluşum sürecinden 19. yy. sonlarına kadar olan sürecini tartışmakta ve sonrasında “modern” reformlara değinerek okuyucunun zihnini tarihsel zeminde ele alacağı konular için başarılı bir şekilde hazırlamaktadır.

Yazar “Zevce Olarak Kadın ve Zevç Olarak Erkek: Evlilik Mutabakatının Oluşumu” bölümünde velinin evlendirmesi, kefâet doktrini, mehir, halvet, nafaka, evlilik ödevleri, çok eşlilik ve mut’a nikâhı konularını klasik kaynaklardaki tanımları üzerinden aktarmaktadır. Tucker bu bölümde fıkıh literatüründe bakire olmayan anlamındaki “seyyib” kelimesi yerine “tayyib” kelimesini kullanmıştır (s.78). Bu kritik yanlışlık yazarın konuya hakimiyeti noktasında okuyucuda ciddi tereddütler oluşturmaktadır. Evlilik

hukukunda kadının: bağımlı, savunmasız, zayıf ve erkeğin: otoriter, dış dünyaya ait, güçlü olduğu yazarın bu bölümde ki temel iddiasıdır. Ne var ki İslam hukukunun temel kaynaklarını kullanım noktasında ki eksikliği bunun da ötesinde bütüncül inşa edilmiş bir hukuk sistemini parçacı bir zeminde değerlendirme çabası yine kendi ifadesiyle söz konusu hususlardaki kaideleri “karmaşık kurallar dizisi” olarak tanımlamasına sebebiyet vermiştir. Diğer yandan yazarın modern dönemde gerçekleştirilen reformları “çeşitli kaynaklardan alınan doktrinlerin bir araya getirilmesinden oluşmuş kırkyama bohçalar” şeklinde tanımlaması, başarılı modern kaynak kullanımı göz önüne alındığında son derece kıymetlidir. Tüm bunların yanında yazarın bu bölümde kadınların evliliğe hazır olup olmadığı hususunun rüşt ile mi yoksa fiziksel olgunluk (hayız (menstruation)) ile mi tayin edilmesinin isabetli olduğu sorusuna kapı aralaması, bu alanda çalışmayı düşünen araştırmacılar için bu konuları ele alacakları yeni zeminler teklif etmektedir.

Eserin “Boşanmada Hakların Tayini” başlıklı ikinci bölümün de yazar toplumsal cinsiyetin en katı işlendiğini ifade ettiği boşanma türleri, iddet ve nafaka gibi konuları ele almaktadır. Bu bağlamda Tucker söz konusu kanaatini “Boşanma hukuku ayrımcıdır: İslam hukuku erkeğin tek taraflı boşama hakkını, kadına tanımamıştır. Fakat âlimler kadının mağdur olmaması adına faydalı ama bir o kadar da elverişsiz çözümler sunmuştur. Bu yaklaşımlar, kadını daha az yeterlikte ve daha bağımlı gören ataerkil bakış açısıyla bire bir örtüşmektedir. Bununla birlikte fakihlerin ataerkil bakış açısını boşanma hukukuna yerleştirdiği görülmektedir.” söylemleriyle ifade etmektedir. Hâlbuki boşanma, birtakım yükümlülükleri beraberinde getiren bir karardır. Söz konusu yükümlülükler kişilere belli haklar tahsis etmiştir. Yazara göre kadının mehir, nafaka vs. gibi haklara haiz olmasında herhangi cinsiyetçi bir ayırım söz konusu değilken salt boşama hakkının olmaması noktasında keskin bir cinsiyetçi ayırım söz konusudur. Bu söylemlerin tamamı “eşitlikçi” söylemler adı altında kadınlara pozitif hak sağlama çabasından ibarettir. Nitekim burada taraflardan herhangi birine sağlanan pozitif hak diğer taraf için zulüm ifade etmektedir. Fakat bu zulüm feminist perspektifte yalnızca kadınlara yapıldığı takdirde “zulümdür”.

Bununla birlikte “*Osmanlı mahkemeleri hakkında erkeklerin talak sonrası mükellefiyetlerden kaçmasına göz yumma ihtimali vardır.*” diyerek Osmanlı Hukuk sistemine ithamda bulunması oldukça yersizdir. Nitekim Osmanlı dönemi mahkemelerine bakıldığında hukuk önünde herkesin eşit olduğu söz gelimi padişahların dâhi yargılandığı bir sistem görmekteyiz. Tarih kitaplarında ve Şer’i Sicillerinde bu durum aşikârdır. Bunun dışında yazar burada boşanma hususundaki reform hareketlerini incelerken bu hareketi temsil eden kişilerin batıya yaranma noktasındaki girişimlerine

dikkat çekmiştir. Ne var ki reformist faaliyetler iki tarafı da memnun edememiş ve iki taraf nezdinde de yetersiz ve sorunlu kalmıştır.

Kitabın üçüncü bölümünün konusu, kadınların ve erkeklerin, fikhî hükümler ve uygulamalar düzeyinde mülkiyet edinme, yönetme ve mülkiyetlerini devretme haklarıdır. Yazar “Hukuki Özneler Olarak Kadın ve Erkek: Ev İdaresi ve Şahitlik” başlığını taşıyan bu bölümü cinsiyetçi hukukî özne sorunu temelinde çalışmaktadır. Fakat içerisinde incelenen konular göz önüne alındığında söz konusu başlığın bölüme uygun olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Yazar üçüncü bölüme ön kabullerini yansıttığı şu soru ile başlamıştır: “Bir kadının mal varlığını yönetme ve yasal işlemlerde tamamen bağımsız ve etkin olma ehliyeti, cinsiyeti sebebiyle olumsuz etkilenmiş midir? Aynı şekilde bir erkeğin yasal ehliyeti, cinsiyeti nedeniyle arttırılmış mıdır?”. Kadının bir birey olarak mal edinebilmesinin yanı sıra, mehir, nafaka, miras, vakıf gibi konuların üzerinde özellikle durmuş; her ne kadar hukuk sisteminin kadının mehir üzerindeki imtiyazlı kontrolünü, miras hukukundaki payı ile dengelediğini kabul etse de ilerleyen sayfalarda kadının erkeğin yarısı kadar pay almasını ciddi oranda eleştirmiş ve kendi içerisinde çelişkiye düşmüştür.

Bu noktada yazar kadınların mülkiyet yönetimindeki ehliyetinin, velilik meselesi ile irtibatlandırarak kadının veli olma durumunu Osmanlı dönemi ağırlıkta olmakla birlikte tartışmıştır. Yazarın Osmanlı toplumunda kadınların veli olarak atanmasının yaygın olduğunu, toplumun kadını yetkin ve makul bir mülkiyet yöneticisi olarak gördüğünü ifade etmektedir. Bunların dışında bu bölümde yazarın Avrupalı kadınlarla Müslüman kadınları karşılaştırdıktan sonra Avrupalı kadınların aksine Müslüman kadınların kendi mal varlığı üzerinde tam yetki sahibi oldukları tespitini yapması dikkate değerdir.

Tucker ayrıca bu bölümde kadınların tek başlarına neden mahkemede, had ve kısas davalarında şahitlik yapamayacaklarını kadınlar erkeklerden neden daha az zeki olsun sorusuyla ele almıştır. Hâlbuki İslam hukuk felsefesinde bu durum kadın ve erkeklerin deneyimleri ile temellendirilmiştir. Nasıl ki kadınlarla ilgili hususlarda erkeklerin şahadetleri kısıtlanmışsa, erkeklerin çoğunlukla bulunduğu ve kadınların erkeklere göre daha hassas olduğu yerlerde de kadınların şahadet yetkileri kısıtlandırılmıştır. Söz gelimi şahadet, hüküm terettübüne sebebiyet vermesi açısından kritik bir konumdur. Bu noktada kişilerin fitratlarına bakılmaksızın hareket edilmesi mahkûma zulüm anlamına gelir. Burada hukukun gayesi kadına haksızlık yapmak değil mahkûmun durumunu en sağlıklı şekilde değerlendirmektir. Tüm incelemelerinden sonra Tucker İslam hukukunun kadını tıpkı erkekler gibi bağımsız bir birey olarak değerlendirdiği sonucuna varmıştır.

Eserin dördüncü ve son bölümü “Toplumsal Cinsiyet Mekânında Kadın ve Erkek: Teslimiyet” başlığını taşımaktadır. Tucker bu bölümde cinsiyet ayrımı ve/veya kadının tecrit edilmesi, örtünmesi ve cinsel davranışlarla ilgili kuralların ve yaptırımların İslâm’ın kadına karşı yaptığı ayrımın ve baskının sembolü şeklinde değerlendirildiğini fakat bununla birlikte modern birtakım takıntıların İslâm hukukuna dair anlayışı çarpıttığını bundan mütevellit bu konularda daha titiz bir inceleme yapacağını belirtmektedir. Bu önemli notun akabinde bu bölümü İslâm hukukçularının yasaklı kadın-erkek etkileşimi, kıyafet, cinsel sınır aşmaları ile ilgili bir dizi kural üzerinden toplumsal cinsiyetçi alanı ve cinsiyetçiliği nasıl kurduklarını inceleyeceğini özellikle belirtmiştir. Bu konuları fitne ve düzen kavramları temelinde ele almış ve İslâm hukukunun bu sorunu kadınların davranışlarına kısıtlamalar getirerek çözdüğünü iddia etmiştir. Oysa İslâm hukukunda kadınlara tesettür farz kılınmadan evvel erkeklere gözlerini haramdan sakınmaları farz kılınmıştır. Karşılıklı etkileşim hususunda iki tarafa da kendi fitratlarına uygun kısıtlamalar getirilmiştir. Daha önce de belirttiğimiz üzere hukuk kuralları cinslerin fitratlarını göz ardı ederek değerlendirilmemelidir. Nitekim yazar da bu konuları fıkıh kaynakları ışığında incelemiş ve erkeğin bakışının, erkek fitratında nelere yol açtığını detaylı bir şekilde dile getirmiştir. Bu durum bize yazarın kaynakları değerlendirme de taraflı bir bakış açısı kullandığını ve kendi içerisinde çelişkiye düştüğünü göstermektedir.

Yazarın İslâm hukukunca kadının toplumsal alanlardan uzaklaştırılmasını teklif ettiği tezi ise üçüncü bölümde özellikle vurguladığı İslâm’da kadın portresine taban tabana ters düşmektedir. Tüm bunlara ek olarak, fakiherin erkek-kadın etkileşiminin toplumsal düzeni farklı açılardan tehdit etmesi potansiyeli üzerinde durduğunu belirtmesi İslâm hukukunun cinsiyetler arasında bir ayrım yapmaktan ziyade sağlıklı toplum kurma hedefini açığa çıkarmaktadır. Son olarak yazar tecrit ve örtünme meselelerini reform sonrası dönemde ele alarak tüm bu tartışmalara modernitenin İslâm’dan ve yerel geleneklerden taleplerinin sebebiyet verdiğini belirtmektedir.

“Sonuç” başlığı ile kitap boyunca incelediği hususlara genel bir değerlendirme yapan yazar İslâm hukukunun bugününü ve müslüman kadınlar ve erkekler için bir otorite olarak varlığının devamını belirleyecek olanın toplumsal cinsiyet sorunları olduğunu vurgulamıştır. Yer yer İslâm hukukunu objektif bir şekilde incelemeye çalışsa da kitap boyunca önyargılarını devam ettiren yazar sonuç bölümünde Osmanlı dönemi hukukî belgelerini inceledikten sonra kadınlarla ilgili meselelere ve durumlara hassasiyetle yaklaşıldığını söylemektedir.

Tucker’in kabul edilemeyecek bir eksikliği de kaynak kullanımı noktasındadır. Akademik camiada bu denli ses getiren bir kitabın kaynak kullanımı noktasındaki eksikliği

okuyucunun kitaba güvenini oldukça zedelemektedir. Yazar ikincil kaynak şeklinde değerlendirebileceğimiz İngilizce literatürü oldukça başarılı kullanmasına rağmen birincil kaynak kullanımı hususunda aynı başarıyı sağlayamamıştır. Giriş bölümünde her bir bölümü, dört temel Sünnî hukuk doktrininin yanı sıra Şîî doktrinlerini de ele aldığını ifade etmektedir. Öte yandan hukuk doktrinlerinin gerek kaynak metinlere gerekse tarihi tesadüflere dayanılarak nasıl geliştirdiğini inceleyeceğini vurgulamaktadır. Her ne kadar yazar ele aldığı konularda hem Sünnîlerin hem Şîîlerin kanaatlerine, mezhepler arasındaki ihtilaflara yer vermek suretiyle eserin içeriğini zenginleştirmişse de bir görüşün bir kimseye yahut mezhebe nispet edilebilmesi için o kişi yahut mezhebin muteber kitaplarından etraflıca bir araştırma yapılması gerekmektedir. Fakat yazar bu eserinde Hanefî mezhebinin referans kaynaklarından istifade etmemekte, klasik açıdan yalnızca Merğînani'nin el-Hidaye isimli eseri ve İmâdî'nin İbn Âbidîn tarafından ihtisar edilen el-'Ukûdü'd-dürriyye fî tenkîhi'l-Fetâvâ'l-Hâmidîyye adıyla eseriyle yetinmektedir. Diğer mezheplerin görüşleri için de aynı şekilde yeterli kaynak kullanımı söz konusu değildir. İslâm hukuku meselelerinin aslî kaynaklarından etraflıca incelenmemesi, bu meseleler hakkında belirtilen görüşlerin mevsukiyeti noktasında okuyucunun zihninde soru işaretleri oluşmasına sebebiyet vermektedir. Bu ise yazarın konuyu tam ve doğru değerlendiremediği ihtimalini doğurmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak okuyucu verilen bilgileri aslî kaynaklarından kontrol etme ihtiyacı hissetmektedir.

Bu noktada çevirmenin kitabın dipnotlarını kaydırmaması, okuyucuda yazarın Sünnî mezhepler için Şîî kaynak verdiği (s.84/ 25; s.87/ 35; s.86/ 32; s.85/ 29; s.160/ 52-54.) gibi kritik yanılgılara da düşürmektedir. Bunlara ek olarak kitabın giriş bölümünde yazar Arap-İslam Dünyası'nda Osmanlı Dönemi üstünde çalışan bir sosyal tarihçi olarak yaptığı çalışmaların 17 ve 18. yy.'lardan kalma hukuk metinleri ve hukukî uygulamaların sicillerini içeren İslâm hukuku malzemeleri ile irtibat kurmaya sevk ettiğini söylemesine rağmen doğrudan sicil kayıtlarını referans almamakta, eserinde kayıtların kullanıldığı tezlere atıf yapmakla yetinmektedir. Sonuç olarak eserin kaynak kullanımı noktasında kritik eksiklikler ve çevirmen tarafından yapılan kaynak gösterim hataları bulunmaktadır.

Sonuç itibarıyla İslâm hukuku tekâmül felsefesi üzerine inşa edilmiş olduğundan dolayı bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmediği sürece her zaman kişiyi çıkmazlara sürükleyecektir. Bununla birlikte üzerinde oldukça emek verildiği anlaşılan bu eserde, kaynak kullanımı eksikliğinin doğal bir sonucu olarak mezheplere yanlış yahut eksik fikirler nispet edilmiş bu da yazarın konuyu değerlendirmesini oldukça güçleştirmiştir. Tüm bunların yanında yazarın bölümlere başladığı sorular ufuk açıcı niteliktedir. Kadınlara dair hemen hemen her konu üzerinde inceleme içermesi kitabın oldukça kapsayıcı bir eser olduğunu göstermektedir. Bu noktada eserin bir diğer önemli özelliği

birçok müslüman ülkede İslâm hukuku adı altında uygulanan hukuktan sık sık örnekler vermesidir. Her bölümün sonunda “Güncel Gelişmeler” başlığı altında OHAK’tan (Osmanlı Hukuk-u Aile-i Kararnamesi), İngiltere, Pakistan ve Senegal’de kurulmuş olan “Müslüman Yasaları Altında Yaşayan Kadınlar” (Women Living under Muslim Law) örgütüne, Fransa’daki müslümanların şemsiye örgütü olan Fransa Müslüman Konseyi (Conseil Français du Culte Musluman, CFCM) kararlarına kadar oldukça geniş bir perspektiften durumu değerlendirmesi araştırmacılara genel çerçeveyi sunması açısından son derece kıymetlidir. Tüm bu değerlendirmelerin neticesinde Tucker’in bu eseri İslâm hukukunda kadın, aile ve toplumsal cinsiyet çalışmayı planlayan tüm araştırmacılar için konun çok katmanlı bir tarih perspektfinden nasıl değerlendirildiğini görmeleri açısından kıymetli bir eserdir.

 Hande Yavuz

İbn Haldun Üniversitesi, Türkiye
hande.yavuz@ibnhaldun.edu.tr